HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul - Eminönü Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık folklor mecmuası

Yazı İşleri Müdürü : **MEHMET HALİT BAYRI**

Yıl : 9 **Nisan 1940** **Sayı : 102**

GAZİANTEP VİLÂYETİNDE TÜRKMENLER

Anadoluya gelen Oğuz boyları, İranda ve hattâ Cenubî Türkistanda bulundukları zamanlarda bile eski yirmi dört boyun saflığını muhafaza edememişler, diğer muhtelif Türk aşiretleri Halaçlar, Karloklar, Kıpçaklar, Türkeşler, Peçenekler ile karışmışlardı. Oğuz boylarından bir kısmının pek eski zamanlarda bile «Türkmen» ismini aldığı malûmdur. Dede Korkut hikâyelerinin birinde «Oğuz» ile «Türkmen» in birbirinden farklı olduğu görülüyor («Oğuzun arsızı Türkmanın delusuna benzer» s. 139). İrana ve Anadoluya geçtikten sonra Oğuz ve Türkmen boylarının bazıları müstakil olarak zikrolunmağa da başlamışlardır: Türkmen, Avşar, Yörük, Aptal, Karaman vesaire gibi. Bundan maada yeni teşekkül eden Türkmen ve Oğuz boyları, reislerinin yahut bulundukları mevkilerin isimlerini alarak Şamlı, Cafer beylü, Hüseyin beylü, Mehmet beylü, Horasanlı, Harbendelü gibi adlarla anılmışlardır. Bu yeni boyların eski Oğuz kabilelerinin hangisine mensup olduğunu tayin etmek güçtür. Eski Oğuz boylarının isimlerini bu yeni teşekkül eden boyların içinde ufak bir oymak, yahut bunların iskân edildikleri bir köy ve kasaba adı olarak buluyoruz. Anadolu ve İran sahasında Oğuz boyları o kadar karışmışlardır ki bazan kabile ismi mezhep ismi olarak kullanılıyor.. Meselâ, «Karakoyunlu» demek, Makü âlevilerince «Aliullah» mezhebine mensup demektir; «Aliullah» mezhebine mensup olmayanlar ise, bunlara göre, **«Bayat»** olur. Anadoluda **«Karaman»** isminin daha ziyade rumlaşan Türk hıristiyanların etnik ismi olduğunu da biliyoruz. Mezbheî ve dinî sebeplerden maada siyasî hâdiseler de kabile isimlerinin değişmesine sebep oluyorlar.

«Muhammed Abad» (Derekez) havalisinde bulunan Afşarların, Tahrandan gelen bütün Fars ve Türk memurları «Kacar» tesmiye ettiklerini 1921 senesinde Horasanda bulunduğum vakit öğrenmiştim. Şüphe yoktur ki İranda Nadir Şahın saltanat sürdüğü sıralarda bir çok Türkmen kabileleri «Afşar» ismini almışlardır.

Türkiyede «Aydın» ve «Kozan» gibi eski Oğuz ve Türkmenler arasında isimleri geçmeyen Türkmen kabileleri vardır ki bunların menşeini ve etnik unsurlarını tayin etmek lâzımdır. Kozan ve Aydın namını taşıyan bir çok köy ve oba isimleri Kafkas Azerbaycanında da görülmektedir ki Anadoludaki «Aydın» ve «Kozan» kabilelerile bunların ayni boy ve zümreye mensup olduklarında şüphe yoktur. Fakat bunların Kozan ve Aydın isimlerini ne vakit ve hangi sebeple aldıkları, bu heyete dahil olan zümrelerin eski Oğuz boylarından hangisine mensup oldukları üzerinde durulacak bir mes'eledir. İşte bu mes'elenin halline yardım etmek içindir ki kabile ve oymak isimlerine ehemmiyet veriyoruz.

Bayındır.— Cenubî Anadoluda Bayındır ismini taşıyan kalabalık bir aşirete, yahut muhim bir oymağa tesadüf olunmuyor. Cenub vilâyetlerinde «Bayındır» ismi köy, yahut sair aşiretlere dahil küçük oymaklarda görülmektedir.

Nizip havalisinde meskûn Türkmenlere mensup Bayındırlı Abu Kâhyanın verdiği malûmata göre, Bayındır, Akkoyunlu demektir. Bayındırlılardan Uzun Hasan Abu Kâhyanın ecdadındandır. Uzun Hasan Acemistandan geldi, birleşelim diye Fatihe haber gönderdi. O da kabul etmedi; muharebe ettiler. Fatih Uzun Hasan mensuplarından Ali Yaver beyi esir aldı ve ileri gelenlerinden dört yüz kişiyi idam ettirdi.

Abu Kâhya, Oğuz Han mıntakasından Anadoluya gelip Yozgad havalisine yerleşen seksen dört bin Türkmenden bahsediyor:

Yozgadlılar bunları kabul etmediler; çünkü yaylımlarına zararları dokunuyordu. Sonra Kadıoğlu Yusuf Paşayı hükûmet memur etti; O da bunları Raka havalisine yerleştirdi. Bunların içinde dört bin hane çalgıcı ve çingene vardı. Bunlardan on sekiz bin hanesi ayrılıp tekrar Acemistana gittiler; Şahtan yer istediler; yer verildi, hâlâ Hümavend aşireti namile orada bulunurlar. Mütebakisi bu havalide kaldı. Şimdi Suriyede kalmış olan Colapda bir kısmı meskûndur. Bir kısmı da Halep, Bap, Reka civarındadır. Birecik, Antep ve Maraş havalisinde de bunlardan bir miktar vardır. İzmir ve Aydında da Bayındırlar mevcuddur.

Nizibe merbut olarak birbirine yarım saat mesafede iki Bayındır

köyü vardır. Bunlar ancak 100 - 150 senelik köylerdir. Daha evvel bu ahali Suruç civarında Bayındır Han veya Karamuk havalisinde çadırlı ve bir kısmı köy tesis etmiş olarak bulunuyorlardı.

Karaşeyhli Süleyman Ağanın verdiği malûmata göre Bayındır kabilesi de Beydililer gibi Sıvas ve Kemah taraflarından sürülen seksen bin çadır Türkmenden bir aşiret idi. İskenderunun şarkında «Bilen» iskelesi civarında bir Bayındırlı köyü vardır, ki «Suculu» köyü diyorlar.

Barak âşireti içinde de «Bayındır» köyü vardır. Murat (Fırat) civarında Birecik havalisindedir. Bu köy ahalisi de kendilerini «Barak» addederler.

Beydili.— Antebde söylenen rivayetlere nazaran Türkmenlerin [yani bugüne kadar Türkmen adını taşıyan aşiretlerin] hepsine birden **«Beydili»** denilirmiş.

«Beydili» ler Araplarla çok muharebe etmişlerdir. Beydililer muharebede «Ahi selâme» diye çağırırlardı. Araplar Beydililere «Beydele» diyorlardı. Seksen bin çadır Türkmen Horasandan sürülmüş, Sıvas taraflarına yerleşmişlerdi. Sonra burada da rahat durmadıklarından tekrar «Colap» a sürüldüler. Gazianteb vilâyetindeki Türkmenler döküntü kırıntıdır. Asıl Türkmenler Suriye hududu dahilinde kalmışlardır.

Beydili aşireti Karaşeyhli, Bekmeşli ve Araplı diye üçe ayrılırlar.

I. — **Karaşeyhli :** 1) Çiditli, 2) Dilferli, 3) Yiderli, 4) İseli, 5) Hacı Musalı, 6) Ravilli ve 7) Ceke. Bundan on - on beş sene evvel bunlar hep çadırlı idiler.

II. — **Bekmeşli:** 1)Hacı Ali Uşağı, 2) Ebu Zeyidli, 3) Göneç, 4) Veleşli, 5) Hacı Asımlı, 6) Çelep uşağı, 7) Deli Ahmedli.

III. — **Araplı:** 1) Düzen uşağı, 2) Hacı Mehelli, 3) Ebu Zeyidli.

Bütün bu oymaklar bugün «Colap» da bulunuyorlar. Yirmi yedi bendleri vardır. Bunlardan Karaşeyhliler iki yüz hane kadar tahmin olunuyor. Hâlâ çadır hayatını unutamıyorlar. «Dam» hayatından canları çok sıkılıyor. Göçebe iken karakıl çadırlarda yaşarlardı.

Bostancı köyünden Şarkevli Hasan Beyin verdiği malûmata göre, Göçer elinden en büyük olanı ve şereflisi «Beydili» dir. Beydili demek bey sözlü, lisanı bey lisanı demektir.

Barak.— Beydililerden sonra büyük kabile «Barak» dır. «Barak» lar aşiret tesmiye olunuyorlarsa da meskûn Türkmenlerdir. Urfa ve Gaziantep vilâyetinde bulunurlar. Kısmen Suriye hududu dahilinde kalmışlardır. Bayat, Bayındır, Karakuzak, Terekili (Tiryakiler), İseli (İsalû), Kürdülü, Torun, Göğe bakanlı, Meherremli, Adıklı, Abdürrezaklı, Şarkevli, Yağmurlu, Çok

Çoruklu, Tabur, Kıyan, Kırkız oymakları «Barak» kabilesine mensupturlar. Barak kabilesi içinde **«Yazir»**, «Bayındır» ve Avşar gibi Oğuz kabile isimlerini taşıyan köyler vardır. « Yazir » Cerablus nahiyesine merbuttur. Nizip kazasındadır. Bu köyün ahalisi Barakların Kürdülü oymağındandırlar. Küçük ve büyük «Bayındır» köylerinde de Kürdülü - Baraklar vardır. Avşar köyü demir yol hattının cenubunda kalmıştır. Bu köyün ahalisi de Baraklardır.

Baraklar içinde «Kırkız» oymağı dikkate şayandır. Nizip kazasına tâbi «Elif» ve «Kırkız» namında iki köy vardır, ki bunların tipi Moğol tipidir. Barakların verdiği malûmata göre, İslâhiye, Malatya ve Pazarcık havalisinde çadırlı Baraklar varmış...

Baraklar şecaat ve merdlikle iftihar ederler. «Biz boz Barakız» diyorlar. Halk destanlarında da bu tâbire tesadüf ediyoruz:

Kul Saidim der ki artar firakım
Kılıç kuşanıp zırh giymekti merakım
Vurun arslanlarım, benim Bozbarakım.

....

Çepni.— Cenup vilâyetlerinde «Çepni» ler büyük bir aşiret halinde görülmüyorlar. Nizip - Köseler köyüne mensup Yusuf Ağanın verdiği malûmata göre, «Nizip» e beş saat mesafede beş parça «Çepni» köyü vardır; 1) Yeniköy, 2) Kayabaşı, 3) Kör, 4) Büyüksarılar, 5) Köseler.

Yusuf Ağanın sözüne göre «Bir öküzün alnında beyaz varsa - öküz kadar « **Çepni** », beyaz tüy kadar « **Sünnî** vardır » Anlaşılıyor ki burada **«Çepni»** demek «Şiî» demektir.

Rivayete göre, «Çepni» ler buraya Sıvas havalisinden gelmişlerdir. «Yer kurulalı buraya yerleşmişlerdir». «Çepni» ler temiz türkçe konuşurlar. Kürtlerle komşu olduklarından az çok kürtçe de bilirler. «Çepni» dedeleri Ocaklıdırlar. Nizip havalisindeki «Çepni» lerin sözüne göre Sıvas tarafında «Kalkanlı Dede» vardır. Nizip Çepnileri ziraatle iştigal ederler ve halı dokurlar.

Karakoyunlu.— Cenup vilâyetlerinde toplu Karakoyunlulara tesadüf olunmuyor. Deveci İbrahim oğlu Ali Ağa Karakoyunlulara dair şu malûmatı verdi: Bu havalideki Karakoyunlular kırk ev kadar vardır. Bunlar yazın yaylâya çıkar ve kışın Antebe gelirler ve şehrin kıble tarafında Paşa sokağında otururlardı. Fransız muharebesinde bu mahalle tahrip edildi. Şimdi

Karakoyunlular oraya buraya dağılmışlardır. Bu oymak Türkmen boylarının hiç birine karışmaz, kendi başına bir oymaktır.

Avşar.— Türkmen Karaşeyhli Süleyman Ağanın verdiği malûmata göre her aşirette bir «Torun» denilen oymak vardır ki bunlar «Avşar» kabilesine mensupturlar. Bütün Türkmenlerin torunu «Avşar» dır.

Bu malûmata göre Türkmen aşiretleri içinde beylik eden sülâlelerin «Avşar» kabilesine mensup oldukları anlaşılıyor. Mamafih bu rivayet tetkike muhtaçtır. Toros ve Antitoros dağlarında kuvvetli bir aşiret olarak yaşamış olan «Avşar» kabilesi «İskân belliyesi» nde dağıtılmış olsa gerektir. Türkmen an'anelerinin hâmili olup Osmanlı hükûmetine daima isyan halinde bulunan bu kabile bütün Türkmenler nazarında «Bey aşiret» [Aristokrat kabile] addolunmuş olsa gerektir.

Beğdüz.— Eski Oğuz kabilelerinden olan bu aşiretin bugün bu namla yaşayan enkazına tesadüf edemedik. Bu kabile ismini Gaziantep civarında ancak bir köy taşımaktadır. Bu köy Gaziantebden 20 kilometre mesafededir.

Ulaşlû.— Antakya havalisinde Amik ovasında bir Türkmen köyü «Ulaşlû» ismini taşır. «Hacıköse» denilen köy ahalisi de kendilerini «Ulaşlû» addederler. Yirmi dört Oğuz boyları içinde zikredilmemekle beraber Oğuz an'anelerinde bu kabile maruftur. Dede Korkutun baş kahramanlarından olan Salor Kazan daima «Ulaş oğlu Salor Kazan» diye zikrolunuyor. Reşidüddin Altabip tarafından tesbit edilen «Oğuzname» de («Tarihi Oğuz ve Hali o» Mecmuai Hafız Ebru. Süleymaniye kütüphanesi Damad İbrahim Paşa numara 919) «Ulaş» ve onun oğlu olan Gün Hanın oğlu Dip Yavkoy Hanın müsteşarları olarak zikrolunuyorlar. «Dip Yavkoy Han» a da Oğuz fütuhatının tarihini bu iki zat anlatmışlardır. An'anelerden anlaşıldığına göre «Ulaşlû» lar Salorların bir kolunu teşkil ederler. Anadoluda Salorlar kuvvetli bir kabile halinde yaşayamamışlar, Teke, Karaman ve Ulaşlû gibi kollara ayrılarak diğer kabilelerle birleşmişlerdir. Salorların Yalvaç, Teke ve Karaman gibi müstakil kabilelere ayrılması Orta Asyada bile ikmal edilmiş olsa gerektir. Çünkü Türküstan Türkmenlerinde de «Teke» ile «Salor» müstakil kabileler olup Yalvaç ve Karamanlar bunlara dahil ufak oymaklar h alinde görülüyorlar. «Karaman» a dair an'ane de pek eski olsa gerektir. Reşidüddinin Oğuznamesi «Karaman» ı ala atlı as donlu İnal Yavkoyun oğlu olarak göstermektedir. Bunun adını Dede Korkut vermiştir.

Abdülkadir İnan

KIZILBAŞ ŞAİRLERİ

I

İlk önce şunu söylemeliyiz ki, «Kızılbaşlık» denince, Türkiyede bu isim altında bir mezhep gelip geçmiş olduğu sanılmasın. Her hangi Türk kabilesinin böyle bir ad taşıyan bir görenek, bir inanış yoluna gittiği yoktur. Yalnız Türkiyede yaşamış olan asırlık bir çok Türk kabileleri müslümanlığın «ehli sünnet» dediği tutumdan ayrı yine birbirlerine benzemiyen bazı âdetler ve türeler kabul etmiş olduklarından «sünnî» olmıyan ve her hangi bir ad taşıyan bu gibi kabilelerin hepsine birden, halk ve kütle - Muhammedin sünnetine riayet etmediklerini farzederek - «Kızılbaş» adını vermiştir. Başta Bektaşiler olduğu halde Sofu, Sürek, Çelebiyan, Tahtacı, Fellâh, Seyit Ali kulu, Yeni Şarlı, Dağlı, Amuca, Ali Koç, Babaî, Abdal gibi isimler altında kendi türe ve an'anelerine, dinî inanışlar yoluna gidenlere «Kızılbaş» denilmiştir. Bu yolda söylenen bazı sözler ve yazılan yazılar da efsaneden başka bir şey değildir. Meselâ: Hazreti Ali (Saffeyn) muharebesinde başına kızıl sardığı veya askerlerinin başına kırmızı sardığı için Kızılbaş isminin meydana çıktığı hakkındaki Acemlerin de yaydıkları (Sürhser) efsanesinden galat olarak bize kalmıştır. Fakat bu kelime Türkiyede inatlı bir devamla asırlarca kullanılmış olduğundan kuvvetli bir önem almıştır. Bu kelimenin şiî kollarına ve onun benzerlerine ayrılmış Alevî kabilelerine de verilmiş bir isim olması bizim çözel ve eleme işlerimize yaramış olduğundan bu yazımızın başlığına da bu kelimeyi koyduk.

Çok önemli olarak derin derin yaptığımız araştırmalarda kuvvetli bir kanaatle görüyoruz ki halk saz şairlerinden pek çoğu bu kızılbaşlardan yetişmiştir. Bunların en önemlileri de yine bunlar içinden çıkmışlardır. Yunus Emreden tutunuz da Kaygusuza, Hatayî, Pir Sultan, Muhiddin Abdal, Kul Hüseyin, Kul Mustafa, Öksüz dede, Âşık Mir'atî, Beranî, Emrah, Dertli, Deli Bürhan, Hıfzı, Hengâmi, Gedaî, Dizarî, Ceyhunî, Çınarî, Mahfî, Seher Abdal, Zikrî, Gevherî, ve hattâ Seyit Yaroğlu, Sailoğlu, Saidî, Tanburî, Murtaza oğlu, Tatar oğlu Ali, Kâtip oğlu gibi ikinci derecede gelenler de bu kızılbaşlıktan gelmişlerdir. Yine araştırmalarımızdan anlıyoruz ki -coşkun ilhamlarına tasavvuf yolunda kanal bularak yol vermiş ve bu suretle zengin mevzular ile uğraşarak hem san'atlarını işletmiş hem de (ehli sünnetçilik) denilen dar inanış ve yaşayış sıkıntısından kurtulmuşlardır. Hattâ bunlardan (Hitabî) ismindeki şair Karamanlı bir Rum olduğu halde bektaşiliğe girmiş,

dininden dönmemiş ise de artık hıristiyanlık ta etmemiştir. Dindanlarının sitemlerine karşı ise şöyle cevap vermiş :

Nice söyleyem ben size nice,
Koşturmayın beni artık bir hiçe
Taptırmayın beni artık bir piçe
Putlar sizin olsun canan bizimdir.

En saf, en temiz Türk edebiyatını bize vaktile beğenmediğimiz bu halk şairleri, bu aziz, kıymetli insanlar ulaştırmıştır. Lâkin daha pek yakın zamanda hattâ içimizde yaşamış olanların bile hüviyetlerini ve eserlerini lâyıkile bilmiyoruz. Eski tezkere ve tarihlerimiz, ilhamlarını türklüğün hakikî ruh ve duygusundan almış olan bu şairlerden bahsetmeğe «abesle iştigal» demişler ve onlardan hiç söz açmıyarak Divan edebiyatile, Arap ve Acem dillerile ve aruz denilen vezinle söyleyen karışık milletlere mensup şairleri kaydetmişlerdir.

Şimdi yaptığımız ince araştırmalarımızda bunların değerlerini esas itibarile ve lâyık olduğu kadar takdir ediyorsak da ne çare ki bunların en belli başlılarının bile hayat ve hüviyetlerine bilgimizi eriştiremiyoruz. Bu işe dair yapılan elemelerin pek çoğu yanlış uğur ve yönlerde yürüyor. Hiç birisi hakkında dürüst, bütün bir eser meydana getiremiyoruz. Tarihî bir şahsiyet olan (Hataî) nin tetkikinde bile büyük potlar kırıyor, Yunus Emreyi ve (Pir Sultan) ı bize anlatırken âdeta (Fin) efsaneleri fısıldıları duyuyoruz.

Kabul etmek lâzımdır ki bu araştırmalar şimdilik mutlâka yanlışsız çıkmaz. Fakat çok iyi araştırmalar yapmalı, çok derin, hakikî kaynakları yoklayıp çok sağlam malzeme bulduktan sonra neşre kalkışmalıdır. Bir iki mecmua ve bir iki kişinin anlatışı üzerine temel atılmamalıdır. Bunları anlamak ve bulmak çok güçtür. Âşık Ömer bile ne kadar karışık olarak bize getirilmiştir.

Şu halde bu iş ve araştırmalar çok önemlidir. İşin içinde büyük bir tarihe malik olan ve çok güzel incelikleri üzerinde taşıyan bir Türk edebiyatı ile bir Türk musikisi vardır. Yarının Türk şairleri bunların eserlerini genişleterek « Şahname » ler yazacaklar, yarının Türk bestekârları « tem » leri alarak Türk «sonat» ve «senfonileri» ni besteleyeceklerdir. İşte bütün bu eserleri göz önünde tutmak şartile yaptığım yoklamalı araştırmalardan cesaret alarak Türk kızılbaş ve halk sazşairlerinin yaşayışları ve eserleri hakkında burada bazı bilgiler sunmayı muvafık görüyorum.

Elimizi göğsümüze koyarak ve hiç bir tesire kapılmıyarak inanmalıyız ki öyle kara kuvvet devirlerinin zihniyeti ile hüküm verildiği gibi bu şairler cahil değil, aksine olarak zamanlarının münevverlerinden daha münevver bir küme teşkil ediyorlardı.

Onların yaşadığı devirlerde yaşayış kayıt ve şartlarının dar taassubu göz önüne getirilir ve eserleri de ayni zamanda derin yoklanırsa bu hakikat bütün çıplaklığile görülür.

Sofî hiç öğünme yalan dinlemem.
Bir hak mürşide bağlı destim benim.
Sen gibi günde beş vakit kirlenmem.
Bir vakit bozulmaz abdestim benim. [*]

diyebilen bir kimseye cahil demenin cahillik olduğuna hiç şüphe yoktur. Hele şu ince nükteli manzumeye bakınız :

Muhabbet küpünün olsam şarabı,
Yâr beni doldurup içer mi bilmem?
Mamur olmak için gönül harabı,
Bir mimar eline geçer mi bilmem? [**]

Birinci manzumede yalancılıkla din çerçevesi içine sıkışıp kalan dar yaşayış çenberinden zorlu bir fırlayış ve hayat hürriyetine doğru hızlı bir atılış var ve onu yaparken de cahil dindarlara ve yobazca din davası güdenlere vurucu ve baş döndürücü hamleler görülüyor. Bu birinci manzumenin biraz daha ilerisini okuyalım :

Gittiğin yol hakkın yolu değildir,
Mezhepte imamın ulu değildir,
Zemzem suyu ile dolu değildir,
Şarap ile doludur testim benim.

Vuruşların şiddetleri, kelime üzerinde akınlı hücumlarla birer birer kendini göstermiyor mu? İkinci manzumede ise, sevgili ile sevgi kaidelerinin ince-

[*] Bu manzume Dertlinindir.

[**] Bu manzume Seyraninindir.

likleri içinde karma karışık olmak, bir vücut kalmak arzusunu ve bu suretle gönül mimarının yapacağı aşk anıtını ne güzel tesvir ediyor, değil mi?

***

Bu halk şairlerinin belli başlı tahsilleri olmadığını kabul edebiliriz. Fakat bu derece ince san'at eserleri nereden geliyor? Bunlar bir kaç kişiden ibaret olsalardı dehâ ve harikadır diyelim. Lâkin araştırmalarımızı arttırdıkça Anadolunun göbeğinden fışkırmış olan pek çok ve kuvvetli halk sazşairlerine tesadüf ediyoruz. Onların yaşadığı devirler, koyu taassubun saltanat sürdüğü devirlerdi. Bunu hepimiz biliyoruz. Dine karşı söylemek cinayet, güzel severlik etmek; ahlâksızlık etmek demekti. Ya bu şairler bu koyu taassuba karşı bu cesareti nereden almışlardır? Bu cesareti göze aldırırken doğuş ve buluş ilhamları acaba ne idi?

Bir münasebetle yukarıda da söylediğimiz gibi «mistik» inanışa uyuş ve sonra bütün o kayıt ve şartların çenberlerinden fırlayış ve hürriyetin yaşayışlarına atılış... «Cem» âyinleri ismini alan rindane toplanış âlemlerinin haz ve huzuruna, anlatılış ve yayılışlarına ilhamları ile daha ziyade süs ve daha ziyade nizam veren yine bunlardır.

İşte onlara mevzu bolluğu veren bu mistik inanışlara yine Türk ruhundan doğan ve yabancı olmıyan türe ve an'aneleri olmuştur.

Namaz ve oruç, bildikleri şekillerden çok başka. Resim, musiki, şiir, oyun, içki ve insan güzelliğini sevmek derin bir inanışla sevap. Esasen ilhamı açan, genişleten bu maddeler, bu nesneler değil midir? Bu şairler, gittikçe tasavvufun bu inanış kaideleri içinde de durmamışlardır. Şuur, irade, meleke hassaları gittikçe açılmış, bu kayıt ve kaidelerin üstüne çıkıp yayılmıştır. Hakkın manasına, Allah denilen o büyük kuvvetin ne demek olduğuna dair felsefe genişliğine mazhar olmuşlardır. Bize bu bakımdan daha büyük defineler bırakmışlardır. Şimdi, Kaygusuzun hakla hak oluş ve onun gizliliğini buluş felsefesine bakınız :

Yücelerden yüce Tanrı,
Erbapmışsın yüce Tanrı.
Âlem okur kelâm ile,
Sen okursun hece Tanrı.
Âsî kullar yaratmışsın,
Şöylecene dursun deyü,

Onu koymuşsun, aradan
Sen çıkmışsın yüce Tanrı.
Yiğit adile anılır,
Filân ibni filân deyü
Ne anan var, ne baban var,
Benzersin piçe a Tanrı.

Divan edebiyatçılarında hangi mezhebe uymuş olsalar da bu cesareti göremiyoruz. Kaygusuzun bu felsefesi yalnız Fuzulinin:

Görmeyince veçhini imana gelmez âşıkın.
Bin peyamber cemolup gösterse yüzbin mucizat.

beytindeki felsefesinden daha derin değil midir?

Bu gizli edebiyat ve musiki Türklerin içine gizli mezhepler sebebile dahil olmuştur. Bunun için, bu sebepleri dinî ve içtimaî bakımdan da pirincin taşını ayıklar gibi tetkik ederek aramaya ve temizleyip özünde olan safiyeti göstermeğe mecburuz. Başlı başına bir ilim işi olan bu işi yapar ve tahlil ederken tarihlere geçmiş ve fakat mahiyeti iyice anlaşılmamış olan mezhepleri ve onun iç yüzlerini anlatmaya çalışacağımızdan kimsenin, her hangi bir tarafı öğmek ve yahut kötülemek duygularına kapıldığımızı sanmamasını burada kaydetmek isteriz. Asırlarca evvel başlayarak düne kadar kuvvetli bir inat ile hükmünü icra eden ve Türkler arasına da girip kollar salmış, yayılmış olan ve «mistisizm» denilen tasavvuf mesleği, şimdiye kadar bizde, bir yüzden tetkik edilmiştir. Halbuki bu mesleğin iki kısım üzerinde yürüdüğünü yaptığımız tetkiklerle anlıyoruz. Bunların biri (nazarî) biri de (amelî) dir. Nazarî kısım en nihayet yine (ehli sünnet) in zühd ve takvasına çıkar. Nazariyede ayrılık gösterir bir karakteri vardır. O, şarabın içilmesi lâzım geldiğini söylerken Kur'anın هل اتى sûresindeki -Cennette içirileceği tebşir olunan - «Şarap âyeti» ni telmih eder. Fakat koyu mutaassıp sofî bu mânadan da anlamsız olduğu için bu nazariyeye de kızar, ve bunu küfür sayar. Nazariyeci mutasavvıf şarabı medheder şekilde kanaatlerde bulunurken hakikî şaraptan ürker; «cinsi beşer» itibarile kadının hürmete lâyık olduğunu söylerken onun parmağını bile görmenin (günahı kebair) den olduğunu söylemekten çekinmez. Bu nevi tasavvufun da bir edebiyatı vardır. Bu kısma ve bunların içtihatlarına dair bir kaç örnek verelim.

Hemen bir hayü huy ile yıkar camileri sofî
Kani evrad ile esma kani tevhidü zikrullah?

Gördünüz mü şimdi? Mutasavvıf, zahide çatıyor. Fakat evrad ile esma çekmediği için çatıyor. Sonra bu da bir nevi «mistisizm» oluyor. Bu nevi tasavvufta sağlam bir gaye bulmak zordur. Bakınız şimdi:

Sakın meyletme her hüsne hakikat umma her mehden,
Alagör destine damanını bir pâk damanın

diye bir mürşit eteğini tutmayı tavsiye ederken ve buna da vasıl olmak için bir rehbere ihtiyaç gösterirken yine ayni mutasavvıf :

Biminneti rehber irişir menzile zipâk,
Merdanı Hüda keşmekesi rehberi neyler?

diyor. Yine bu mutasavvıf bir müfredinde :

Mesti camı aşk olan cürmü güneh bilmez nedir?

de diyor. [*]

Şimdi, bu içtihatların ve bu fikirlerin hangisi doğrudur. Bu nevi tasavvuf ehli sünnet zühd ve tekvasının biraz genişçe bir şubesidir. Yalnız bu kadar. Bunların edebiyatları da Divan ve Enderun edebiyatının bir şubesi olup gizli kısma dahil değildir.

Derin, gizli edebiyat (amelî) kısımdadır. Ben, bu iki kısımdan nazarî olanına (korkulu tasavvuf), amelî olanına da (pervasız tasavvuf) diyorum. Yaptığım çok etraflı ve derin tetkiklerde, benim kanaatim bu hakikate vasıl olmuştur. Amelî tasavvuf, halk arasında yayılmıştır. Fakat bir çok münevverleri de kendisine çekmiş ve kaynatmıştır. Bu nevi tasavvuf ta öyle kargaşalık, mevhumiyet, mübhemiyet yoktur, her şey merdcedir. İnanışını olduğu gibi gösterir, çok temiz ve olgun bir gösterişi vardır. Kaçamaklara sapmaz, (هل اتى) sûresile uğraşamaz. «Mistisizmi iki temel direğine dayanmıştır: «Küfrü iman», «haramı helâl» yapmak.

O, asırlardanberi kadını «nâmahremdir, görünmesi ve görülmesi haramdır» diye gözlerden kaçırmamıştır. Ona müsavi hukuk vermiştir. Şarap hususunda «Hayyam» ın inanışını çoktan geçmiş, gitmiştir. Kadını, şarabı içtimaî hayatında çok ehemmiyetli olarak kabul etmiştir. Bunları, hayvanî

---

[*] Bu örnekler Bursalı Tahir Abdullah Çelebinindir.

bir duygu ile değil, insanî bir duygu ile yapmıştır. Gizli kalan güzel edebiyatında bunları pek büyük bir kudretle terennüm etmiştir. İşte bu edebiyatı yapan, bu kızılbaş dediğimiz şairlerdir. Tesettür için bakınız ne demiştir:

Kördür onun gözü görmez sureti.
Kendini beğenmek anın siyreti.
Nâmahremdir diye masum avreti,
Elden kalsa saklar dolap içinde.

Şarap için ise şöyle demiştir :

Zemzemi terkedip geçelim deyü,
Haramı helâlden seçelim deyü,
Mukaddes şarabı içelim deyü,
Allah bize mahsus selâm eylemiş.

Musiki ve saz için ise :

Haktan bize herdem hidayet olur,
Muhammet Aliden inayet olur,
Saz çalmak Allaha ibadet olur,
Davut Peygamberden rebabımız var.

Bunların bu inanışları Divan edebiyatçılarının ve korkak tasavvufçuların (mey) ve (mahbup) ve (mutrip) dediklerinin daha başka türlüsüdür. Kadınla erkeği birbirinden ayıran ve içtimaî hayata sokmıyan ve karıştırmıyan ve meclislerine dahil etmiyen (zühd ve tekva) cıların «ateşle pamuk bir arada durmaz» gibi saçma sözlerine efsanevî ve fakat hakikata yakın menkabelerle mücadeleler edişleri Türk medeniyeti tarihine ehemmiyetle geçmiştir. Kadınla erkeğin bir mecliste durmaları ve bulunmaları, ateşle pamuğun bir arada duramıyacağı gibi kaba teşbihde bulunan sofulara ilk mutasavvıflardan (Ahmet Yesevî) nin «bir hokka içine pamukla ateş koyarak göndermiş ve böylece irfan meclisinde kadın ile erkeğin farkı olmıyacağını bildirmiş » olduğu [*] inanışını kuvvetlendirmiştir.

Münasebeti gelmişken bir fıkra söyliyelim : Kızılbaş şairlerinden birisine ham sofulardan birisi : « Siz, meclislerinizde hem kadın, hem içki, hem

---

[*] Türk Halk Edebiyatı ansiklopedisinin birinci sayısının 62 nci sahifesile Türk Şairleri mecmuasının on birinci sayısının 156 ncı sahifesine bakınız.

çalgı bulunduruyorsunuz. Bu vaziyetin haline de ibadet etmek diyorsunuz. Kadının, içkinin ve çalgının bulunduğu yerde Allaha ibadet nasıl olur, tahammül edilir de durulur mu? » deyince şair ona şöyle cevap vermiş :

Dört dıvarın arasında,
İçki de var, kadın da var,
Sık . . . . ibadet te.
Sık . . . ibadett te.
Şarap iç dilber elinden,
Semaa kalk tut belinden.
Eğer geçersen kendinden,
Geçer senden de haysiyet.

Bu manzume, yalancı şeraitçıların (haram) felsefelerine ne yaman bir darbedir. Kızılbaş şairleri bu amelî tasavvuflarında açık bir fikir mücadelesile edebiyatlarını çok kuvvetli olarak işlemişlerdir. Yine, ham sofuların « çalgı çalan kimselerin parmaklarına lânet iner ve haramdır » iddialarına karşı da mücadele etmişlerdir.

Meşhur Âşık Dertliye Beypazarı kadısı haber yollamış: « O sazı kırsın atsın, onu çalmak haramdır. Onda şeytan vardır.» demiş. Dertli de kadıya şu manzume ile cevap vermiş :

Telli sazdır bunun adı,
Ne âyet dinler ne kadı,
Bunu çalan anlar kendi,
Şeytan bunun neresinde ?

Venedikten gelir teli,
Ardıç ağacından kolu,
Be Allahın sersem kulu,
Şeytan bunun neresinde ?

Abdest alsan aldın demez,
Namaz kılsan kıldın demez,
Kadı gibi haram yemez,
Şeytan bunun neresinde ?

İçinde mi, dışında mı,
Burgusunun başında mı,

Göğsünün nakkaşında mı,
Şeytan bunun neresinde ?

Dut ağacından teknesi,
Kirişten bağlı perdesi,
Behey insanın teresi,
Şeytan bunun neresinde ?

Dertli gibi sarıksızdır,
Ayağı da çarıksızdır,
Boynuzu yok, kazıksızdır [*] ,
Şeytan bunun neresinde ?

Lâkin bu yaptıkları, çokluğu teşkil eden (ehli sünnet) tarafından tahkir ve tezyif edildiği için içtimaî hayatlarını ve onunla beraber bu güzel edebiyatını ve buna uyan güzel musikisini « kem gözler » den gizlemeğe mecbur kalmışlar ve böylece Türkün bu kıymetli edebiyat ve musikisi bugüne kadar hâlâ bugün bile gizli kalmıştır. Bu gizli edebiyat ve musiki, bu gizli mezheplere uyan temiz ve saf ruhlu Türklerin bu temiz ve saf içtimaî hayatlarından doğmuştur. Meclislerine, insanî duygularına istinat edilmek şartile giren kadın, içki ve sazdan başka dinin basitleştirilmiş olması, onları münevver bir insan kütlesi haline koymuştur. Temiz ve terbiyeli olarak güzel severliği sevap sayan ve kendisine inanış yapan ve ibadeti, bunların toplandığı « cem » âyinlerinden ibaret bilmiş olan kabiliyetli şahsiyetler, artık mebzul ilham kaynaklarına vasıl ve mazhar olmuşlar ve edebiyatlarında, musikilerinde, hâlâ bizim bulamadığımız kıymetli bedialar yaratmışlar; bugünkü tarihimize takdir ve hararetlerle kaydettiğimiz kudretli şairler ve musikiciler yetiştirmişlerdir. İbadetleri kadın, içki ve çalgı olmak suretile edebiyat ve musikiden ibaret olan bir kütlenin, o edebiyat ve musikisinde elbette müstesna hususiyetler olacağı çok muhakkak bir keyfiyettir. İşte, bu edebiyat ve musikinin zenginliği bu bakımdan, daha ziyade büyümektedir. Bu şairlerin, ayni zamanda yurt severlikleri de pek büyük ve yüksektir. Gezdikleri ve oturdukları Türk illerini çok büyük bir muhabbetle sevmişlerdir. Bazı muharebler sebebile elden çıkan yurt parçaları için de, iç acıları ile manzumeler yazarak ağlamışlardır.

Pir Sultan adlı çok kudretli bir kızılbaş şairi Yıldıziliye çok gelir, gider

[*] Başka bir mecmuada (kuyruksuz) dur diye yazılıdır.

ve orada uzun müddetler otururmuş. Yıldız dağı hakkında şu manzumeyi söylemiş [*] :

Gelmiş iken bir habercik sorayım,
Niçin gitmez Yıldız dağın dumanı,
Gerçek erenlerden haber sorayım,
Niçin gitmez Yıldız dağın dumanı.

Hâteminin al kırmızı taşı var,
Bahçesinde bülbül sesli kuşu var,
Ben de bildim, ne talihsiz başı var
Niçin gitmez Yıldız dağın dumanı.

Benim şahım al kırmızı bürünür,
Dost yüzü görmiyen düşman bilinir,
Mürşit cemalinden Ali görünür,
Niçin gitmez Yıldız dağın dumanı.

Ben de bildim şu dağların şahısın,
Nice yücelerin yüzü mahısın,
Abdal Pirsultanın seyrangâhısın,
Niçin gitmez Yıldız dağın dumanı.

Şair, kederli bir gününde kızkardeşi (Elif) ile beraber gezmeğe çıkmış, Yıldız dağı civarında durup bu manzumeyi söylemiş. « Niçin gitmez Yıldız dağın dumanı » dedikçe, onun arkasından da « dumanı Elif dumanı, dumanı » diye kızkardeşine sorarmış. Bu manzumeyi « nefes » tarzında, evvelce yapılan (cem) lerde, okurlardı. Yine bu manzumenin kendisine mahsus daha yanık bir bestesi vardır. Ayni zamanda Garp tekniği üzerine iki ve üç sesli olarak okurlardı. İstanbulda çıkan (Müzik) mecmuasında bu bestenin notasını aynen bastırmıştım.

Vâhit Lûtfi Salcı

---

[*] Pir Sultanın aslen Yıldızelli olduğu hakkında bazı yazılar ve rivayetler neşredilmişse de tahkiklerimiz bunu şüpheli gösteriyor. Bu cihetleri şaire tahsis ettiğimiz (Pir Sultan) adlı kitapta - neşredebilirsek - anlatacağız.

AHİLERE DAİR HALKTAKİ BİLGİLER

I

Ahi Babalar diye Kırşehrinden tıpkı Sığırcık suyu getiren şeyhler gibi senenin bir mevsiminde bir takım adamlar Anadoluya, Rumeliye dağılırlardı. Mekke delilleri gibi esnaf bunları misafir ederdi. Esnaf mescidi olan yerlerde esnaf mesçitlerinde ve ekseriyetle büyük camilerde bir cuma günü medreselerin icazet merasimine benzer bir içtima olurdu. Esnaftan usta, kalfa çıkacaklar, san'ate yeni girecekler bu adamların elile peştemal kuşanırlar, şüt bağlarlardı.

Bu adamlar Kırşehrindeki Ahi Evran tekkesi şeyhinin vekilleri idi. Ecnebi memleketlere kadar uzanan, Bulgaristana, Bosnaya dayanan bu şeyhler, devletler arasında siyasî muhabereye bile sebep olmuşlardı. Mekke delilleri gibi dinî bir mahiyetleri olup olmadığı sorulmuştu.

Ahi Baba tabiri, yalnız Kırşehrinden gelen bu zümreye mahsus değildi. Ankara gibi yerlerde bütün esnafın bir ulusu vardı ki, ona da Ahi Baba derlerdi. Ahi babanın esnaftan olması her yerde mecburî değildi. Nasıl ki Çankırının Ahi babası eşraftan birisiydi. Ankarada Ahi baba, dabak esnafının ulularından yapılırdı. Ahi Evranın bir dabak ustası olması ve o sıralarda Ahi babalığı Ali Evran şeyhlerinin tevcih etmesi bunu icap ettirmişti. Çankırıda da dabak ulusunun mevkii vardı. Ahi Babanın bulunmadığı zamanlarda yiğitbaşılardan terekküp eden loncaya dabak ulusu, yani dabakların yiğitbaşısı riyaset ederdi.

Ahi Babalık tevcihi Ahi Evran tekkesinin elinde bulunuyordu. Hattâ Meşrutiyet devrinde bir şehirde Ahi Babanın azli için Kırşehrine müracaat vaki olmuştu. Dikkati celbeden cihet, Ahi Babalık rütpesinin her yerde bulunmayışı idi. Meselâ Kastamonuda, Edirnede Ahi Baba yoktu. Maamafih Kırşehrinden gelenler vazifeleri için buralarda da hüsnükabul görüyorlardı. Bursa gibi bazı yerlerde Ahi Babalık vazifelerini bazı tarikat şeyhleri yapıyordu. Ahi Babalık, bu gibi mahallerde ekseriyetle Sadi şeyhlerinin elinde idi. Sadiler de şüt kuşandığı ve buna ehemmiyet verdiği için esnafın peştemal kuşanma, şüt bağlama işlerini benimseyorlar, senelik merasimlerini ve eğlencelerini tes'it ediyorlardı.

Esnafın cumaları, esnaf mesçitlerinde fütüvvetname okudukları olur-

du, ekseriyetle buna kötürname derlerdi. Ahi Evran tekkesi Hacı Bektaş tekkesinin rolünü oynamak istiyordu. Osmanlı tarihinin Ankaranın fethi dolayısile temas ettiği Ahilerin tasavvufî bir tarikat olduğunu zannederek, şeyhliği şahlığa kalbetmek istemişler, İkinci Murat Ankarayı aldığı zaman şehri bunların elinde bulmuş sanıyorduk.

Ankaralılara göre, Ahi Şerefeddinin cedleri Semerkantten gelmişlerdi, Haymananın bazı yerlerini Semerkande benzeterek orada yerleşmişler, oturdukları köylere « Yaşsemer » , « Semerözü » gibi adlar vermişlerdi. Tarihin teması, fütüvvetnamelerin keşfedilmesi, İbni Batutenin malûmatı Ahiler için herkeste bir merak uyandırdığı günlerde bunların esnaf teşekküllerinden ibaret olduğu zannı hasıl olmuştu. Orta tarihte bütün dünyada olduğu gibi bizde de esnaf teşekkülleri vardı. Garpta her esnafın bir azizi varsa, bizde de pirleri mevcuttu. Fakat Ahilerin esnaf teşekküllerine münhasır olmadığını, muahharen esnaf ulularının Ahi rütbesine nail olarak yoldaşlarını zaviyesinde toplamış olduğunu keşfedememiştik. Bir de Ahiler diye bir tarikat farzediyorduk. Halbuki Ahiler, zümrenin ulularına ıtlak edilirdi. Arapçada « feta » , « fetyan » denildiği gibi bizde de « yiğit » ve « yiğitler » deniyor, başlarına da « yiğitbaşı » tesmiye olunuyordu.

Bu hatanın menşei İbni Batutenin zannettiği gibi « Ahi » kelimesinin kardeş manasına arapça farzedilmesi olmuştu. Ahi kelimesine Baba kelimesinin yapışması da gösteriyordu ki, bu zan yanlıştı. Esasen halkın telâffuzu da bunun aksine idi. Tıpkı eski Türk lûgatlarında olduğu gibi « Ahi, Akı » cömert manasını ifade eden türkçe bir kelime idi. Fütüvvet erbabından bahseden arabî ve farisî eserlerde bu kelimeye tesadüf edilemeyişi de meseleyi tenvir etmeğe kâfi gelebilirdi.

Osmanlı devrinde esnaflar haricinde fütüvvete mensup bir teşekkül görülemiyor. Eski Anadolu fütüvvet zaviyeleri dağılmış, eski Ahiler, içtimaî hayatın hamlekâr inkişafları içinde unvanlarını değiştirmişlerdi. Edebalı bir Ahi iken hükümdar babası oluyor, Ahi Hasan bir kumandan gibi Bursa kalesine bayrak asıyordu. Mamafih aileler, eski kokularını taşıyorlardı. Ahi Hasanın oğluna ait mezar taşında «Elmübariz» vasfını bulduğumuz gibi, Ahi Hoşkademin oğlu Aliye ait mezar taşında da ayni tabiri kazılmış görüyoruz. Anadoludan gelmiş bir Ahi çocuğu olan Hacı Ivez Paşa da, babası Ahi Bayezidin ismini vakfiyelerinde ve çocuklarının mezar taşlarında «Sadrıkebir Ahi Bayezit » diye zikrettiriyordu.

Anadoluda « Sohbet » denilen ve muntazam bir teşkilâta tabi olan

GENÇ OSMAN

1938 - 1939 yaz tatilinde Balıkesirin Susığırlık kazası köylerinde yaptığım Halk Bilgisi araştırmaları esnasında (Karaköy) de Topal İbrahimden bir « Genç Osman » rivayeti not ettim. Bu notu aziz okuyuculara sunarken, şimdiye kadar Genç Osman namı altında çıkan ve gözümüze ilişen yazılardan da bahsederek kısa da olsa bir mukayese yapmayı uygun buluyorum :

1 — Büyük âlim Fuat Köprülü (Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman) adlı eserinde Rıza Yalgının 926 da Mersinde çıkan (Tarsus) gazetesinde ilk defa neşrettiği Genç Osman'ı tetkik eserinin içine aynen almış ve yaptığı incelemede Osmanlı tarihinin kıskanıp sakladığı, halk içinden yetişen bu Genç Osmanın, Sultan Genç Osman olmadığını anlatmıştır. Belki bu kahraman Genç Osmanın tâ saltanat seraylarına kadar ününün yayılması, İkinci Osmana Genç Osman ismini verdirmiştir.

2 — Halk Bilgisi Haberleri yıl: 8. Sayı 94. R. Kösemihaloğlu imzasile neşredilen Ramazanın rivayet ettiği Genç Osmanla bizim naklettiğimiz Genç Osmanın karıştırılmaması lâzımdır. Çünkü Ramazanın rivayet ettiği Genç

---

bir teşekkül göze çarpar. Bunlar şehirlerde, ezcümle Çankırıda yirmi, yirmibeş kişilik bir heyet halinde muntazaman kış gecelerinde içtima yaparlar, aralarına yabancı almazlar, alsalar bile hususî bir merasime tabi tutarlar, muayyen saat gelince buyurun ederler. Bunların başağa diye bir reisleri vardır. Sohbet için hususî odaları havi evler de bulunur. Başağanın yeri, sazın yeri ayrıdır. Rakı içmezler, kışı muntazam bir disiplin altında zevkle geçirirler. Ahi zaviyelerinde gizlilik, merasim olduğu halde alışkın olduğumuz tasavvufî gayelerin bulunmamasını istiğrap ederiz. Sohbet âlemlerini, İbni Batutenin tarif ettiği Ahi zaviyelerinden hiç farklı bulmıyoruz, onların ayni değilse bile taklididir. Bu âlemlerin içinde bulunmuş olan ve bu gibi halk işlerile esasen iştigal eden Çankırı meb'usu Talet Beyden sohbetlerin arîz ve amîk bir tetkikini bekleriz.

Halk içinden alınan bu malûmat, mektup eserlerden iktitaf edilen malûmatla telfik edilince Ahiler meselesinin epeyce tenevvür edeceğinde şüphe yoktur. Müteakip makalelerde bu iltikatları imkân derecesinde yapmak istiyorum.

Hasan Fehmi Turgal

Osman mevziî bir yiğit, bizim Genç Osman ise millî bir kahramandır.

3 — Cenupta Türkmen Oymakları kısım 4. Sayfa 79. Genç Osman rivayeti saz şairlerinden Kır İsmailin okuduğu (Abdurrahman) ın Genç Osmana ait yirmi beyitlik destanında Genç Osmanın « Everekli » olduğu ve yanında Köçekoğlu adlı bir de arkadaşı bulunduğu mukayyettir. Rıza Yalgın bu parçayı geçirirken (Dadaloğlu) nun rivayet ettiği İslâhiyenin (Karaburçlu) köyünde doğmuş Genç Osmanın daha sahih olduğunu ve Everekli Genç Osman için şimdilik yeni materyeller aramak lâzımgeldiğini işaret etmiş ve Dadaloğlunun rivayetinde ısrar etmiştir.

Ali Rıza Yalgın bundan onyedi, onsekiz sene evvel Ilgın muallimlerinden birinin Konyada çıkan Babalık gazetesinde bir Genç Osman neşrettiğini ve bunun da Bağdat seferile alâkadar olduğunu söylemiştir.

4 — Gaziantebin Halkevi mecmuası olan (Başpınar) ın 1940 şubat sayı 11 - 12 de Ömer Özbaşın verdiği Genç Osman türküsü Cenupta Türkmen oymakları; cilt 1. Sayfa 29 da çıkan türküye yakın olmakla beraber bu türküde Genç Osman rivayetini ortaya koyan Kul Hüseyin isminde bir başka şahıs da öğrenmiş oluyoruz.

Halbuki benim Balıkesirde dinlediğim Genç Osman rivayetinde ne Dadaloğlu gibi meşhur bir şair, ne Abdurrahman gibi Everekli bir âşık, ne de Gaziantepte bulunan Kul Hüseyin gibi bir türkücü tarafından meydana konduğuna dair bir kayıt yoktur. Kaydettiğimiz Genç Osman hikâyesi, tonları ve içerisini süsliyen mitoloji tezyinatı itibarile bu kahramanın ününün Balıkesire uzaktan geldiği kanaatini verdirmektedir. Zira Balıkesir Genç Osmanı yaşayan ve yaşatan bir muhit olsaydı çok büyük bir muvaffakıyet ve kahramanlık destanı olan menkabesinin şaheserlerini Bağdat meydan harbinin celâdetine müteallik mısralarında bulmamız icabederdi. Halbuki sunduğum Genç Osman menkabevî, manevî olup din mugalâtası arasında boğulmakta ve türkülerinde de arzu edilen canlılık ve heyecan görülmemektedir. Bununla beraber naklettiğimiz Genç Osman, bize başka sadette Türk seciye ve ahlâkını telmih ederken pek eski Türk an'ane ve mitolojisine dair verdiği materyallerile kıymetli hikâyelerimiz arasına girmiş ve ayrıca millî kahramanlarını unutmıyan Türklerin daha uzak yerlerde bile kadirşinaslığını ifade eden bir senbol olmuştur.

Şimdi hikâyeyi Topal İbrahimin ağzından aynen naklediyorum : [*] .

[*] Bu civardaki Yürükler eski Bulgaristan muhacirleri arasında lehcelerini karıştırmışlardır.

Hafız bildiğini okurmuş, ben de nasıl öğrendiysem öyle söylerim. Adamın biri dağda gezerken bir çocuk bulmuş, evine getirmiş. Her halde çocuğu yok imiş. Çocuk yedi yaşına girince bunu mektebe verip okutayım diyerek hocaya götürmüş ve çocuğu mektepte bırakarak evine dönmüş. Çocuk bir kenara oturup düşünmeye başlamış. Hoca ne düşünüyon oğlum okusanya demiş. Çocuk ne okuyayım diye sormuş. Hoca da eliften başla oğlum demiş. Çocuk, hoca demiş, elif demek kaç harftır. Hoca düşüne kaldı. Ben seni okutamıyacağım çocuğum, kısmetini başka yerde ara, dedi çocuğa.

Çocuk alıp başını gitti. Sonra deniz kenarında bir iskeleye vardı. İstanbula yol nereden gider dedi. Birisi ona, saat on birde vapur kalkacak, biner gidersin dedi. Çocuk ben pampur tanımam dedi; yürüyüverdi denizin yüzüne. Denizden yürüyerek İstanbula geçti. Tuttu bir sokağa giderken bir hocaya rast geldi. Ne ise hoceylen bunlar hoş beş konuştular. Hoca nereye gidiyon oğlum dedi. O da kısmet aramaya, okumaya gidiyorum dedi. Hoca ben de bir talebe arıyorum dediyse; çocuk sen beni okutamazsın dedi. Eh öyle ise kısmetini başka yerde bul dedi hoca. Çocuk gitti. Bir âlim hocaya rast geldi. Hoş beşten sonra hoca nereye gidiyon oğlum dedi. Kısmet aramaya diye cevap verdi. Hoca da, evet oğlum ben de bir talebe arıyorum amma benim birinci odamda otuz sene dünya yüzü görmemek kavlinlen okuyacak talebe arıyorum dedi. Çocuk ona razı oldu, değil otuz, kırk sene de okurum, dedi. Hoca buyurun evlâd dedi onu birinci odaya çıkardı. Daha bu odaya hiç kimse çıkmamışmış. Burada oğlum çalış, her şeyin ayağına gelecek dedi. Oradaki talebeler bu çocuk nasıl birinci odaya çıktı bu gün geldi de; Biz o kadar zamandır talebesiyiz de çıkamadık dediler. Hoca siz anlamazsınız evladlar dedi. Hoca gitti evine.

Uzatmıyalım, Çocuk orada hocasız, kendi kendiliğine otuz sene okudu. Otuz sene sonra hoca geldi. Tabiî nasıl oğlum dedi. İyidir hocam dedi. Azıcık eğlen dedi hoca. Gitti bir beygir takımınlan, her şeyinlen kapıya bağladı. Şimdi gayrı onu memleketine yollayacak. Geldi hoca, bunlar helallaştılar. Dur oğlum, sana üç nasihatım var: Kavga giybet (zem), haram, zina. Bunlardan sakın kendini dedi hoca. Sonra çocuk peygire bindi de çekti gitti. Giderken bir dereye vardı. Öğle namazını kılayım diye aptest alırken bakşaki su bir alma getiriyor. Almayı ısırdı, suyu boğazına gitti. Aklı başına geldi, vay dedi. Namazı kıldıktan sonra beygire bindi. Almanın sahibini bulmak için aramaya gitti. Bağçalarda bekçiyi buldu, sizin almalardan bir tanesini su götürüyormuş, abdest alırken buldum, boğazıma suyu gitti. Bunu helâl

et onun için geldim dedi. Bekçi: «Ben bekçiyim, ben helâl edemem çünkü sahibi değilim; sahibi falan yerdedir git ona helâl ettir.» dedi. Yolladı.

Araya araya sahibini buldu. Bahçe sahibi:

— Nedir oğlum?

— Sizin almalardan bir tanesini su götürüyormuş, ısırdım suyu boğazıma gitti bunu helâl et. Onun için geldim.

— Bana yedi sene hizmetkârlık işlersen helâl ederim.

Yedi sene hizmetkârlık ettikten sonra bağçe sahibi dur oğlum, bizim koca karıbakalım ne diyecek, dedi. Karıya sordu. Böyle böyle, yedi sene hizmet etti, vakit geldi dedi. Karısı :

— Be adam bilmiyormuş gibi söyleme. Kızımızın her kusurunu söyle de alırsa helâl ederiz, almazsa helâl etmeyiz dedi.

Herif talebeye dedi ki:

— Ey oğlum, benim bir kızım var; ne eli var, ne ayağı var, ne gözü var, ne kulâğı var. Bunu alırsan helâl ederiz.

O vakit talebe düşündü, düşündü... kalbinden : Bunu almakta Allahın emri, boşamakta. Alırım da helâl etti mi boşarım dedi.

— Eh Allahın emrile alırım.

İki cemaat bir imam duaylan, tekbirlen nikâhladılar, kapadılar. Bir de talebe girdi baksaki el, ayak, göz, kulak hepsi tekmil, ayın on dördü gibi. Şimdi korktu talebe. Yakınlık etmedi, yanlıştır dedi. Okurken sabah oldu. Gelip toplandılar, nasıl oldu dediler. Kız dedikin:

— Geldi bir yön baktı yüzüme, bir daha sabaha kadar okudu; yakınlık etmedi.

Talebeye neden böyle oldu dediler. O :

— Siz bana el yok, ayak yok, kulak yok, göz yok dediniz. Ben de belki bana oyun ettiler diye korktum. Dedi. Evet dediler onlar: Ayağınlan harama gitmedi, gözünlen harama bakmadı, ağzınlan haram yemedi. Kulağınlan fena lâflar duymadı.

Eh yok zararı dedi talebe. Bir sene geçindiler cenabı Allah bir çocuk verdi. Sabahsı kapuya üç atlı geldi. Dünya emanetiniz gelmiş göreceğiz dediler. Onlar da gösterdiler. İyi pek güzel, pekâlâ, biz gelmeyince adını koymayın dediler gittiler. Yedi günden sonra yedi atlı geldi. Emaneti görelim dediler. Tabiî gösterdiler. Onlar da iyi, biz gelmeyince adını koymayın dediler gittiler. Kırk bir günden sonra kırk atlı geldi. Emaneti gö-

Memişin Rüyası

Bir hamamın külhanında çalışan Memiş bir gece garip bir rüya görür. Rüyasında minareye çıkmış ezan okuyormuş. Sabahleyin çok düşünür, dakikalarca zihin yorar, fakat bu rüyaya bir mâna veremez. Nihayet bir muabbire müracaatle rüyasını ona anlatır ve tâbir etmesini rica eder. Muabbir biraz düşündükten sonra, «Oğlum, der, Allaha şükret, yakında büyük bir mevkie ereceksin.»

Bu hayırlı cevabı alan Memiş sevinçle muabbirin odasından çıkarken kibar bir zatın içeriye girdiğini görür ve kendikendine «Bu adam da düyasını yordurmağa gelmiş olmalı, bakalım gördüğü rüya ne imiş» diyerek kapının arkasından içeriye kulak verir. Acayip! O adam da ayni rüyayı görmüştü. Muabbir ona da ayni cevabı verir. Memiş bunu da dinledikten sonra keyifli keyifli külhana dönerek gene ateşin karşısında çalışmağa başlar.

Birkaç hafta sonra hamamcı ağır bir hastalığa tutularak iki üç gün içinde ölüverir. Dul kalan zevcesi Memişin çok doğru ve çalışkan bir adam olduğunu zevcinden öğrenmişti. Hemen Memişle nikâh olarak onu zevcinin yerine geçirir. Bu suretle bizim Memiş hamamcı olur.

Memiş bir gün çekmece başında otururken sokaktan bir gürültü işiterek hemen kapıya koşar. Bir de ne görsün! Birkaç ay evvel muabbirin evinde gördüğü adam güzel bir ata binmiş debdebe ile geçiyordu. Birine kim olduğunu sorar, « Yeni Sadrazam Efendimiz » cevabını alır. Bunun üzerine hiddetinden ateş kesilerek doğru muabbirin evine koşar. Vak'ayı ona hikâye ettikten sonra, «Kendisi de ayni rüyayı gördüğü halde niçin yüksek bir mevkie ermediğini şikâyetli bir tavırla sorar. Bunun üzerine aralarında şu muhavere cereyan eder:

---

relim dediler. Gördüler; pekâlâ, pek güzel dediler. Müzakere ederek gittiler. İçindn birisi döndü geriye kapıya geldi: Ya oğlum (Genç Osman) dedi. Adını koydu: On iki yaşına girip de beş vakit namaz boyuna farz olduğu gibi, Bağdadı açmakta farz. Boynuna borçtur. İster aç, ister açma boynunun borcu dedi, O da gitti.

— Devam edecek —

Vehbi Evinç

İSTANBUL MANİLERİ

Ak dere düzden gelir
Suyu denizden gelir
Bir erkek hasta olsa
Şifası kızdan gelir.

Oğlan adı yâ Bekir
Çevreyi daldır getir
İstanbula gidersen
Penbe kurdelâ getir.

Bahçelerden hû gelir
Çeşmelerden su gelir
Sen orda, ben burada
Elimizden ne gelir.

Dam üstünde kediler
Mırnav, mırnav dediler
Pusulayı vererek
Sen yolcusun dediler.

Atın başı dağdadır
Üstündeki ağadır
Dön beyim arkana bak
Bu beyitler sanadır.

Çemiyâr çemiyâr
Bülbüle tuzak kurdum
Tutulan serçe mi yâr?
Nefesin mis kokuyor
İçerin bahçe mi yâr?

Bahçeden nazlım gelir
Teni beyazım gelir
Sevdimse seni sevdim
Ele ne lâzım gelir.

Sarı gül sandal olur
Açılır dal dal olur
Anasından ayrılan
Post giyer aptal olur.

Elmas yüzük kalkmıyor
Yâr yüzüme bakmıyor
Yâr üstüme yâr sevmiş
Hiç Allahtan korkmuyor.

Muab. — Hele düşün bakalım bugünlerde sana hiç bir şey olmadı mı?

Memiş. — Hiç mi hiç.

Mu. — İyi düşün evlâdım!

Me. — Ha, evet, şimdi hatırladım. Çalıştığım hamamın sahibi ölerek karısı benimle evlendi. Beni ölen kocasının yerine hamamcı yaptı.

Mu. — Evvel ne idin?

Me. — Külhancı.

Mu. — Gördün mü ya? O zat tahsil görmüş, kabiliyeti yüksek bir adam olduğu için Sadrazam olmuş, sen de külhancı iken hamamcılığa kadar yükselmişsin. Daha ne istiyorsun? Herkes kendi kabiliyetine göre bir mevkie sahip olur.

Muammer Önus

Şimşirli medreseler
Yârin geldi deseler
Bir sıkımlık canım var
Veririm isteseler.

Suna yâr
Benden alıp gönlünü
Verme başkasına yâr
Seni alır kaçarım
İstanbul yalısına yâr.

Dut fidanı burulur
Dibinde su durulur
Ellerin yâri gelmiş
Benim boynum burulur.

Mâni mâni mantuhar
Mantuharın başı var
Her kime düşer ise
Devlet ile bahtı var.

Deniz üstü tahtımız
Açılmadı bahtımız
Gül yüzlü gövem gözlü
Böyle miydi lâfımız.

Sarı sandal kenarsız
Yâr hayırsız ben arsız
Ateşim kol kol olmuş
Kaçılın yanarsınız.

Yeşil ipek büktüm yâr
Çok cefanı çektim yâr
Dosta, düşmana karşı
Pek hayırsız çıktın yâr.

Toplayan
Naki Tezel